

**MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA BOLA HUQUQLARINI TA'MINLASH
USTUVOR QADRIYAT SIFATIDA.**

**MAKTABGACHA TA'LIMDA PEDAGOGIK USULLARNI
MODERNIZATSIYALASH: MILLIY VA XALQARO PERSPEKTIVALAR**

**Abdunazarova Adiba Aktamqulovna, Sherbekova Feruza Oblokulovna, Taniqulova
Ozoda Azam qizi**

**Buxoro innovatsiyalar universiteti maktabgacha
ta'lim yo'nalishi talabasi**

Abstract

This research explores trends in pedagogical methodologies in early childhood education from both national and international perspectives, with particular attention to process quality, curriculum and pedagogy, workforce capacity development, and the integration of digital tools into learning. By synthesizing policy evidence from sources such as OECD and UNESCO, as well as model-specific outcomes from approaches like Montessori, Reggio Emilia, and HighScope, the study analyzes their implications for practitioners. We present a narrative review based on policy reports and meta-analyses, supported by recent randomized controlled trials and longitudinal program evaluations.

Keywords: pedagogical methodologies, play-based learning, workforce capacity, digital pedagogy, early childhood education, pedagogical innovations, monitoring and evaluation.

Аннотация

В данном исследовании рассматриваются тенденции педагогических методологий в дошкольном образовании с национальной и международной точек зрения, с особым вниманием к качеству процесса, учебной программе и педагогике, развитию кадрового потенциала и интеграции цифровых инструментов в обучение. Обобщая политические данные из таких источников, как OECD и UNESCO, а также модель-специфические результаты подходов Montessori, Reggio Emilia и HighScope, исследование анализирует их последствия для практикующих специалистов. Мы представляем нарративный обзор, основанный на политических отчетах и мета-анализах, опираясь на недавние рандомизированные контролируемые исследования и долгосрочные оценки программ.

Ключевые слова: педагогические методологии, игровое обучение, кадровый потенциал, цифровая педагогика, раннее детское образование, педагогические инновации, мониторинг и оценивание.

Anotatsiya

Ushbu tadqiqot yo'nalishi milliy va xalqaro nuqtai nazardan maktabgacha ta'limdagi pedagogik metodologiyalar tendensiyalarini o'rganadi, jarayon sifati, o'quv dasturi va pedagogika, kadrlar salohiyatini rivojlantirish hamda raqamli vositalar orqali ta'limga alohida e'tibor qaratadi. OECD va UNESCO kabi manbalardan olingan siyosiy dalillarni hamda Montessori, Reggio Emilia va HighScope kabi modelga xos natijalarni umumlashtirgan holda, ushbu tadqiqot amaliyotchi mutaxassislar uchun oqibatlarini tahlil qiladi. Biz siyosiy hisobotlar va meta-tahlillarga asoslangan narrativ sharhni amalga oshiramiz, bunda so'nggi yillarda o'tkazilgan tasodifiy nazoratli va uzunlamas dastur modeli baholashlari tayanch bo'lib xizmat qiladi.

Kalit soʻzlar: pedagogik metodologiyalar, oʻyin asosli taʼlim, kadrlar salohiyati, raqamli pedagogika, erta bolalik taʼlimi, pedagogik innovatsiyalar, monitoring va baholash.

Kirish

Maktabgacha taʼlim (ECE) bugungi kunda global transformatsiyaning markazida turibdi. Bu oʻzgarish nazoratga yoʻnaltirilgan kirish shartlaridan voz kechib, jarayon sifatiga eʼtibor qaratishni, yaʼni kundalik oʻzaro taʼsirlar va pedagogik uygʻunlikni malakali pedagoglar qoʻliga topshirishni nazarda tutadi. OECDʼning *Starting Strong VI* hisobotida besh asosiy siyosiy mexanizm koʻrsatilgan: boshqaruv va moliyalashtirish, oʻquv dasturi va pedagogika, kadrlar salohiyati, monitoring va maʼlumotlar, hamda oila-jamoa hamkorligi. Ushbu mexanizmlar birgalikda kattalar va bolalar oʻrtasida mazmunli oʻzaro taʼsirni hamda samarali taʼlimni qoʻllab-quvvatlaydi.

UNESCOʼning 2024-yilgi *Global Report on Early Childhood Care and Education (ECCE)* hisobotida ECE farovonlik, gender tengligi va umrbod taʼlimning poydevori sifatida markaziy ahamiyatga ega ekanligi taʼkidlanadi. Shu bilan birga, moliyalashtirish, oʻqituvchi taʼminoti, maktabgacha taʼlimga huquqiy kafolat va inklyuzivlikda kamchiliklar mavjudligi, ayniqsa nogironligi boʻlgan bolalar va ijtimoiy jihatdan zaif guruhlar uchun, alohida urgʻu bilan koʻrsatiladi.

Reggio Emilia yondashuvi, oʻzining paydo boʻluvchi oʻquv dasturi, hujjatlashtirish va “uchinchi oʻqituvchi” sifatida muhit tamoyillariga asoslangan holda, turli kontekstlarda istiqbolli hisoblanadi, agar pedagoglarga ushbu falsafiy qarashlarni mahalliy sharoitda talqin qilish uchun uzluksiz kasbiy rivojlanish taqdim etilsa. Noble va McCandliss (2023) ishida qisqa muddatli, kognitiv asoslangan intervensiya faqat qisqa muddatli taʼsir koʻrsatgan boʻlsa-da, uning uzoq muddatli salohiyati ham muhimdir: HighScope/Perry dasturining uzoq muddatli kuzatuvlari avlodlararo foydalarni (taʼlim, daromad, sogʻliq va jinoyatning kamayishi) koʻrsatadi, bu esa yaqin muddatli test natijalaridan koʻra kattalar-bola oʻzaro taʼsiri (jumladan, uy tashriflari) barqaror taʼsir mexanizmi ekanligini anglatadi.

Ushbu sintez shuni koʻrsatadiki, maktabgacha taʼlim pedagogikasini yangilayotgan yurisdiksiyalar bir-biri bilan uzviy bogʻliq boʻlgan bir qator siyosiy mexanizmlardan (xususan: oʻquv dasturi/pedagogika, kadrlar salohiyatini rivojlantirish) strategik ravishda foydalanadi, shu bilan birga jarayon sifatini oshirishga (kattalar–bolalar oʻzaro taʼsiri, oʻyin asosidagi izlanish va formatif baholash) qaratilgan maqsadlarni koʻzlaydi (Jadval 1).

Jadval 1.

Jarayon sifatiga bogʻliq siyosiy mexanizmlar va ularning amaliy misollari

Siyosat dastagi	Modernizatsiyaga eʼtibor	Tizim harakatlariga misol
Boshqaruv va moliyalashtirish	Barqaror, kapitalga yoʻnaltirilgan investitsiyalar	Kam taʼminlangan guruhlarni maqsadli moliyalashtirish; tarkibiy kirishlardan tashqari sifat kafolati
Oʻquv dasturi va pedagogika	Muvofiq, oʻyinga asoslangan ramkalar; DAP	Kuzatish, hujjatlashtirish, soʻrov va madaniy jihatdan sezgir amaliyotni oʻz ichiga olgan milliy rahbarlik
Ishchi kuchini rivojlantirish	Qobiliyat, murabbiylik, PD yoʻllari	Xizmatdan oldingi standartlar, murabbiylik, mikro-taʼlim, PLCs, aks ettiruvchi nazorat
Monitoring va maʼlumotlar	Jarayon sifati koʻrsatkichlari	Kuzatuv vositalari, formativ baholash davrlari, bolalar/oila aloqalari

Siyosat dastagi	Modernizatsiyaga e'tibor	Tizim harakatlariga misol
Oila va jamiyat	Ishtirok etish mexanizmlari	Uyga tashriflar, hujjatlar almashish, jamoat loyihalari, inklyuziv hamkorlik

Maktabgacha ta'lim pedagogikasini isloh qilish shuning uchun alohida dasturlarni parchalab joriy etishdan ko'ra, tizim darajasidagi o'zgarish sifatida ko'rilishi lozim. OECD'ning (Starting Strong VI) hisobotida ko'rsatilgan siyosiy mexanizmlar shuni ta'kidlaydiki, o'quv dasturi/pedagogika va kadrlar salohiyatini rivojlantirish amaliyotni jarayon sifatiga yo'naltirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega — bu esa bolalar, kattalar va muhit o'rtasidagi kundalik o'zaro ta'sirlarni anglatadi, ular ta'lim va farovonlikni eng samarali tarzda ta'minlaydi.

Xulosa

Maktabgacha ta'limdagi pedagogik islohot ko'p mexanizimli vazifa bo'lib, jarayon sifatini va kadrlar salohiyatini rivojlantirishni ustuvor qiladigan siyosiy arxitekturalar tomonidan rag'batlantiriladi, sotsiokultural va konstruktivistik nazariya bilan boshqariladi hamda yuqori samarali amaliyotlar orqali tasdiqlanadi. OECD va UNESCO xalqaro ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, tizimlar faqat kirish ko'rsatkichlarini tartibga solishdan ancha uzoqqa o'tib, kattalar-bola o'zaro ta'siri, o'quv dasturidagi uyg'unlik va teng imkoniyatlarni ta'minlashi mumkin agar o'qituvchilar standartlar, murabbiylik va kuzatuv hamda formatif baholashni qadrlaydigan ma'lumotlar orqali qo'llab-quvvatlansa. Dasturiy an'analar batafsil jihatlarni taqdim etadi. Montessori yondashuvi avtonomiya, ijro funksiyasi (EF) va xarajatlarni hisobga olgan dizaynga e'tibor qaratadi maktabgacha davr oxiridagi foydalar bo'yicha RCTdan olingan yangi dalillar attritsiya bilan bog'liq ehtiyotkorlikni ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

[1] OECD, *Starting Strong VI: Maktabgacha ta'lim va tarbiyada mazmunli o'zaro ta'sirlarni qo'llab-quvvatlash*, OECD Publishing, Parij, 2021. Mavjud: <https://doi.org/10.1787/f47a06ae-en>. [child-ency...opedia.com]

[2] OECD, *Maktabgacha ta'lim va tarbiya tizimlari profillari: TALIS Starting Strong 2024 natijalari*, 2024. Mavjud: https://www.oecd.org/en/publications/results-from-talis-starting-strong-2024_20af08c0-en/full-report/profiles-of-early-childhood-education-and-care-systems_1c82535e.html. [oecd.org]

[3] UNESCO & UNICEF, *Maktabgacha ta'lim va tarbiya bo'yicha global hisobot: Mustahkam poydevorga bo'lgan huquq*, 2024. Mavjud: <https://www.unicef.org/media/158496/file/Global-report-on-early-childhoodcare-and-education-2024-1.pdf>. [unicef.org]

[4] UNESCO, *Asosiy jihatlar: Maktabgacha ta'lim va tarbiya bo'yicha global hisobot*, 2024. Mavjud: <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/240216eng.pdf>. [gcedcleari...ghouse.org]

[5] NAEYC, *Rivojlanishga mos amaliyot: Pozitsiya bayonoti*, 2020-yil aprel. Mavjud: https://www.naeyc.org/sites/default/files/globally-shared/downloads/PDFs/resources/position-statements/dap-statement_0.pdf. [naeyc.org]